

VASPITNO-OBRAZOVNA INTEGRACIJA LAKŠE PSIHIČKI OMETENE DECE I OMLADINE

Njegoslava Doroški
Miroslava Jovanović
Gustav Bala
Ljiljana Branković
Gojko Jovanović
Vojislav Nikolić
Milica Banić
Miloje Milojević

Stručni rad

Novi Sad

UDK: 376.4

S A Ž E T A K

Saopštenjem su predočene neke mogućnosti i doprinos fizičkog vaspitanja potpunijem ostvarivanju cilja i zadataka vaspitanja i obrazovanja lakše psihički ometenih učenika, te njihovoj uspješnijoj integraciji u društvenu i radnu sredinu.

Dobijeni rezultati pokazuju da fizičko vaspitanje može, znatno više no do sada, da doprinese socijalizaciji te dece. Ovo se može ostvariti primenom najefikasnijih metoda, oblika, postupaka i sredstava pedagoškog rada. Veoma je značajan i izbor adekvatnih programskih sadržaja koji treba da doprinesu boljem psihosomatskom statusu učenika i pospeše njihovu socijalizaciju i potpunu integraciju.

Svedoci smo napora koje naša društvena zajednica vrši na planu vaspitanja i obrazovanja u celini, kao i vaspitanja i obrazovanja dece i omladine sa smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju.

Ovim nastojanjima pridružuje se i Fakultet fizičke kulture u Novom Sadu sa realizacijom naučno-istraživačkog projekta **Uticaj vaspitno-obrazovnog procesa fizičkog vaspitanja na psihosomatski status lakše psihički ometenih učenika**, koji finansira SIZ za naučni rad

Vojvodine, Savez društava defektologa Vojvodine i Savez društava za pomoć mentalno nedovoljno razvijenim osobama Vojvodine.

Ovo područje je izabrano s obzirom na to:

— da fizičko vaspitanje ima kompleksniji uticaj na psihosomatski status učenika nego bilo koje drugo područje vaspitno-obrazovne delatnosti;

— da se sredstvima fizičkog vaspitanja većina lakše psihički ometene dece može najbrže i naj-

adekvatnije pripremiti za život u društvu, za odgovarajuće radne zadatke i opštenarodnu odbranu, te razviti, zavisno od individue, sposobnosti i karakteristike koje su potrebne za zadovoljavanje ličnih potreba za samoaktualizaciju.

Fizičkom vaspitanju lakše psihički ometenih učenika ne poklanja se pažnja koju zaslužuje u odnosu na mogućnosti i doprinos koji može da pruži ostvarivanju cilja i zadataka vaspitanja i obrazovanja učenika i njihovoj integraciji.

Prva faza spomenutog istraživanja obuhvatila je procenu morfološkog, motoričkog, intelektualnog i funkcionalnog prostora i zdravstvenog statusa 230 učenika i 150 učenica uzrasta od 9 do 16 godina, specijalnih škola »Dr Milan Petrović« iz Novog Sada i »9. maj« iz Zrenjanina i 160 učenika i 120 učenica redovne Osnovne škole »Đura Jakšić« iz Novog Sada.

U ovoj fazi istraživanja učestvovali su stručnjaci za odgovarajuća područja sa Fakulteta fizičke kulture u Novom Sadu, Pedagoškog zavoda Vojvodine, Medicinskog fakulteta u Novom Sadu i Centra za specijalno vaspitanje i obrazovanje »Dr Milan Petrović« iz Novog Sada.

Rezultati istraživanja treba da doprinesu unapređivanju fizičkog vaspitanja i potpunijem ostvarivanju cilja i zadataka njihovog vaspitanja i obrazovanja, odnosno iznalaženju efikasnijih mogućnosti, oblika, metoda, postupaka i sredstava, kao i izboru adekvatnih sadržaja koji treba da unaprede psihosomatski status učenika i pospeše socijalizaciju i potpuniju integraciju tih učenika.

Snimanjem i analiziranjem inicijalnog stanja dimenzija psihosomatskog statusa učenika obuhvaćenih uzorkom, utvrđene su psihičke, motoričke, funkcionalne, antropometrijske i zdravstvene karakteristike tih učenika kao grupe, kao i vrste i učestalost sekundarnih smetnji i nedostataka tih karakteristika svakog pojedinog učenika. To ima veliko značenje za svakodnevni vaspitno-obrazovni tretman tih učenika i unapređivanje njihovih motoričkih sposobnosti, da bi se što potpunije i aktivno uključili u društveni život i proizvodni rad naše socijalističke samoupravne zajednice.

Rezultati istraživanja omogućili su upoznavanje individualnih osobina i statusa svakog pojedinog učenika, te njegovih potreba kao povoljne osnove za individualni prilaz planiranju, programiranju, organizovanju i izvođenju nastave i nastavnih aktivnosti koje su u najvećoj meri prilagođene psihofizičkim sposobnostima, mogućnostima i potrebama pojedinca, čime se omogućava njegov optimalan razvoj i napredovanje, što treba da stvori povoljne uslove za njegovu integraciju.

Rezultati potvrđuju da su ti učenici značajno inferiorniji u morfološkim karakteristikama, motoričkim i funkcionalnim sposobnostima u usporedbi sa učenicima redovne osnovne škole. Osim toga, razlikuju se po svojim intelektualnim sposobnostima, kako u kvantitativnom pogledu, tako i u vidu kvalitativnih osobnosti misonih operacija i ostalih sazajnih funkcija.

Time se potvrđuje potreba da se vaspitno-obrazovni rad zasniva

na zdravim, očuvanim funkcijama i motoričkim sposobnostima i mogućnostima učenika, uz postepeno povećavanje zahteva i aktiviranje manje razvijenih funkcija, što treba da omogući, u granicama realnih mogućnosti pojedinog učenika, dostizanje optimalnog razvoja i napredovanja, te druženja, zajedničkog rada i razonode sa vršnjacima koji nemaju smetnje u razvoju.

Na osnovu dobijenih rezultata prve faze spomenutog istraživanja, izrađen je eksperimentalni plan i program fizičkog vaspitanja za učenike V, VI, VII i VIII razreda specijalne osnovne škole »Dr Milan Petrović« iz Novog Sada, a učenici ostale dve škole poslužiće kao kontrolne grupe na kraju eksperimentalnog tretmana.

Eksperimentalni tretman je odobrio Prosvetni savet Vojvodine i Pedagoški zavod Vojvodine, a trajaće zvanično tokom školske 1982/83. godine. On sadrži: 1) bazično fizičko vaspitanje, 2) usmereno fizičko vaspitanje i 3) primenjeno fizičko vaspitanje.

Bazično fizičko vaspitanje treba odgovarajućim sredstvima da utiče na razvoj i održavanje morfoloških, motoričkih, funkcionalnih i konativnih dimenzija, te da se stvore određene veštine i umenja, koje će učenici moći da koriste i u realnim životnim situacijama. Učenici imaju ovaj deo tretmana u V i VI razredu 3 časa nedeljno po 40 minuta, a u VII i VIII 2 časa nedeljno po 40 minuta.

Usmereno fizičko vaspitanje obuhvata: 1) dopune funkcijama bazičnog programa (korektivno vežbanje i dopunsko ili kondicio-

no vežbanje) i 2) samoaktualizaciju i stvaralaštvo učenika (izborna vežbanje i selekcionirano vežbanje).

Svi su učenici obuhvaćeni i usmerenim fizičkim vaspitanjem, koje se odvija dvaput nedeljno po 60 minuta.

Primenjeno fizičko vaspitanje usmereno je na ovladavanje specijalnim motoričkim umenjima i veštinama koje su neophodne za efikasnije rešavanje raznovrsnih zadataka u složenim i posebno uslovljenim životnim situacijama, a naročito u situacijama vezanim za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu.

Celokupna aktivnost organizuje se i sprovodi kroz različite oblike koncentrisanog vaspitno-obrazovnog rada, tj. u vidu kurseva, izleta, logorovanja i sl. Sadržaj aktivnosti određuje se na osnovu potreba i interesa škole i društvene sredine u kojoj ona deluje.

U programe primenjenog fizičkog vaspitanja uključeni su kursevi iz vožnje bicikla, plivanja, klizanja, smučanja, koturaljkanja, boračkih veština i drugih utilitarnih veština. Osim toga, sistematski će se organizovati izleti, pešačke i biciklističke ture, orijentaciona takmičenja i druge aktivnosti koje se mogu koristiti u okviru programa opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Za sve vidove fizičkog vaspitanja, odnosno za celokupni eksperimentalni tretman, urađeni su programi, nabavljeni rekviziti, izvršena su inicijalna merenja motoričkih sposobnosti učenika eksperimentalne škole i tretman je započeo početkom školske 1982/83.

godine. U radu nastavnika fizičkog vaspitanja u toj školi pomaže i nastavnici i saradnici Fakulteta fizičke kulture u Novom Sadu.

Na kraju školske godine izvršiće se merenja učenika eksperimentalne škole, kao i učenika obe kontrolne škole pomoću sistema varijabli koji je bio primenjen u prvoj fazi ovog istraživanja. Analizom svih tih rezultata treba da se utvrdi efekat takvog eksperimentalnog tretmana, a na osnovu dobijenih zaključaka da se argumentovano predloži odgovarajućim institucijama izmena ili modifikacija postojećeg plana i programa nastave fizičkog vaspitanja lakše psihički ometenih učenika i učenica.

Utvrđivanjem određenih motoričkih smetnji kod pojedinog deteta, pruža se mogućnost da se oblici i sadržaj korektivnog rada maksimalno usklade potrebama pojedinog deteta ili grupe sa istim smetnjama.

Ističe se potreba da se korektivni tretman što ranije organizuje, od najranijeg predškolskog uzrasta i početnih razreda osnovnog obrazovanja, kada treba da je ovaj rad najintenzivniji.

Blagovremeni i stručno osmišljen korektivno-terapeutski rad može da otkloni ili ublaži nedostatke i smetnje u senzornoj, motornoj i govornoj sferi dečjih aktivnosti i pruži mogućnost da se pospeši i unapredi psihofizički status te dece i poboljša njihova šansa za potpuniju socijalizaciju i integraciju.

Jedan od osnovnih preduslova za uspešnu integraciju te dece je

intenziviranje vaspitnog rada, radi sistematskog, programiranog i kontinuiranog uticaja i usmeravanja deteta i formiranja pozitivnih ličnih i društveno-moralnih svojstava i osobina ličnosti koje treba da karakterišu građanina naše samoupravne socijalističke zajednice.

Ovi se zadaci moraju ostvarivati u celokupnom vaspitno-obrazovnom radu, u okviru svih nastavnih predmeta i oblasti, nastavnih i vannastavnih aktivnosti i u svakodnevnom konkretnim situacijama i neposrednim kontaktom sa učenicom.

Značajno je i usvajanje normi društvenog ponašanja i formiranja niza pozitivnih osobina i navika: sticanje higijenskih, radnih i kulturnih navika, upoznavanje i usvajanje pravila ponašanja, sticanje znanja i umenja neophodnih za svakodnevni život, što doprinosi socijalizaciji i uspešnijoj saradnji i aktivnostima koje se organizuju sa vršnjacima koji nemaju smetnje.

Program fizičkog vaspitanja koji se zasniva na konkretnim, fundamentalnim potrebama i psihofizičkim mogućnostima i potrebama pojedinca i grupa učenika, može da usmerava i pospeši unapređivanje motoričkih i funkcionalnih sposobnosti i mogućnosti, te doprinese izjednačavanju ili smanjivanju razlike u odnosu na vršnjake, kao povoljne osnove za potpuniju integraciju u okviru fizičkih aktivnosti.

Na osnovu obavljenih ispitivanja, postignuta je zadovoljavajuća homogenost grupa, što treba da omogući potpunije uvažavanje in-

dividualnih potreba i mogućnosti učenika, te primenu najprikladnijih metoda, postupaka i sredstava stručnog tretmana, kao povoljne osnove za optimalan razvoj svakog pojedinog učenika i njegovo uspješnije uključivanje u društveni život i proizvodni rad.

Uključivanje te dece i omladine u raznovrsne oblike vannastavnih aktivnosti ima veliko značenje za socijalizaciju i integraciju lakše psihički ometenih učenika, jer im omogućava najuspješniju integraciju.

Učenici koji žive u uslovima parcijalne integracije (u odeljenjima osnovne škole) čije su motoričke sposobnosti očuvane, mogu da učestvuju u nastavi i vannastavnih aktivnostima fizičkog vaspitanja sa ostalim vršnjacima u redovnoj školi.

Unutrašnjom organizacijom škole treba omogućiti druženje, rad i saradnju sa ostalim učenicima, naročito u aktivnostima u kojima je pojedino dete uspješnije (fizičko, likovno, muzičko i radno-proizvodno područje) uz obezbeđivanje potrebnih uslova i korektnog odnosa prema toj deci i razumevanja njihovih mogućnosti i potreba.

Mogućnosti za saradnju učenika specijalnih i redovnih škola može se ostvariti u okviru sportskih susreta, različitih proslava, izložbi likovnog i proizvodno-tehničkog područja, smotri, društveno korisnog rada kao i zajedničkih letovanja, zimovanja, boravka u školama u prirodi i sličnim mogućnostima za druženje, zajednički rad i provođenje slobodnog vremena. To ima veliko značenje za

lakše psihički ometene učenike, a može vaspitno da deluje i na ostale učenike s kojima se druže.

Određeni doprinos daje otvaranje škole prema društvenoj sredini i sistematska saradnja sa mesnom zajednicom, društveno-političkim, stručnim organizacijama i roditeljima, čime se obezbeđuje potpunija javnost rada škole, te učestvovanje učenika u akcijama i svečanostima koje organizuje neposredna društvena sredina.

Bavljenjem sportskim aktivnostima u toku školovanja, učenika se usmerava da korisno provodi slobodno vreme, da održava svoju fizičku kondiciju, radnu i odbrambenu sposobnost, te proširuje krug osoba s kojima kontaktira, druži se i saraduje, čime obogaćuje praktična iskustva i socijalno je kompetentniji.

Profesionalno osposobljavanje i zapošljavanje, kad god stanje pojedinca omogućava, treba da se obezbedi u uslovima potpune integracije u radnim organizacijama sa ostalim radnim ljudima.

Uspješnost integracije zavisi velikim delom od motoričkih sposobnosti, izdržljivosti organizma i nivoa socijalizacije, kao i drugih faktora značajnih za obavljanje određenih poslova i zadataka. Stoga je integracija uspješnija ukoliko se od ranijeg uzrasta sistematski radi na poboljšanju motoričkih sposobnosti, a naročito koordinacije, ravnoteže, brzine i preciznosti, radne discipline i sličnih karakteristika bitnih za rad u neposrednoj proizvodnji na manje složenim poslovima i zadacima, za koje se, uglavnom, osposobljava ta omladina.

Unapređivanje motoričkih i funkcionalnih sposobnosti te dece i omladine, treba da doprinese njihovoj uspešnijoj profesionalnoj orijentaciji i daje mogućnosti za širi izbor zanimanja i poslova za koje mogu da se osposobljavaju.

Prema tome, realizacijom naučnoistraživačkog projekta »Uticaј vaspitno-obrazovnog procesa fizič-

kog vaspitanja na psihosomatski status lakše psihički ometenih učenika« autori se nadaju da će pružiti određeni doprinos potpunijem ostvarivanju cilja i zadataka vaspitanja i obrazovanja te dece i omladine, odnosno njihovom uspešnijem uključivanju u rad i društveni život.

EDUCATIONAL INTEGRATION OF MILDLY MENTALLY RETARDED CHILDREN AND YOUTH

S u m m a r y

This paper consists of a discussion of the potential contribution of physical education to the realization of important goals for mildly mentally retarded pupils, and to their enhanced integration into school and community settings. The results of our research have indicated that physical education can improve socialization of this children to a much greater degree than it has ben the case up to the present time if more effective methods and strategies of educational work are applied. Choice of adequate program content is very important, since it can improve not only psychosomatic characteristics of mildly mentally retarded pupils, but their socialization and integration as well.